

Results: K. Pearson's linear correlation determines that perfectionism and a sense of loneliness are interrelated phenomena, their factors are interrelated. It has been found that perfectionism is more self-oriented for adolescents, which is associated with the intense development of reflection. It is stated that loneliness as a normal state is inversely proportional to such components of perfectionism as problems with self-esteem, hard perfectionism and perfectionism is self-oriented. The types of loneliness bordering on pathology have a positive correlation with socially conditioned perfectionism, concern for mistakes, self-criticism, and self-doubt.

Conclusions: The idea of loneliness and perfectionism in psychology is analyzed and the results of empirical research are obtained. It is concluded that these phenomena are more due to the desire to avoid failure and sensitivity to rejection of the environment. It is determined that the manifestation of perfectionism and authoritarian education of parents contributes to the development of perfectionism of children.

Key words: *perfectionism, feelings of loneliness, adolescence, youth, types of perfectionism, perfectionist.*

Кленіна Каріна Вігаліївна – студентка III курсу соціально-психологічного факультету Херсонського державного університету;

Klenina Karina – 3rd year student of social and psychological faculty of Kherson State University, Ukraine.

УДК 37.07:37.091.2   DOI: <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2019-50-3-2-92-99>

Кованда О.В.

ОСОБИСТІСНІ ДЕСТРУКЦІЇ ОСІБ З СУЇЦИДОНЕБЕЗПЕЧНИМИ СТАНАМИ

ORCID: 0000-0003-1166-9589

В статті враховуючи показники самооцінки, оцінки продуктивності інтервалів життя, соціально-психологічної адаптованості, рівня суб'єктивного контролю, антиципаційної спроможності (прогностичної компетентності), копінг-поведінки та її стратегій, особливостей інтраперсональних відносин, а також параметрів соціальної підтримки, були визначені інтраперсональні та інтерперсональні показники особистісних деструкцій. Інтраперсональні показники вказують на неадекватність та нестійкість самооцінки, фрустраційну напруженість, емоційну нестійкість, неузгодженість різних аспектів «Я» (цілісності, інтегрованості), несбалансованість локусу контролю,

підвищену ригідність й конформність, звужений діапазон сприйняття можливостей самореалізації, неоптимальну життєву програму, відсутність гнучкості, недостатній рівень розвитку прогностичної компетентності у поєднанні з умовно-конструктивним копінгом, орієнтованим на емоції, схильність до пасивних стратегій поведінки (пасивне підпорядкування умов оточення, пасивне очікування зовнішніх змін). Інтерперсональні показники визначаються недостатністю психологічної (емоційної, когнітивної) підтримки, обмеженою соціальною мережею підтримки, низьким рівнем соціальної інтеграції. Соціально-психологічна програма подолання особистісних деструкцій була побудована на принципах системності; єдності діагностики й корекції; динамічності, комплексності; діяльнісного принципу корекції, та складалася з консультативно-діагностичного, корекційно-тренінгового, аналітико-синтетичного блоків, із застосуванням гуманістичного, екзистенціального і когнітивно-біхевіорального підходів й механізмів інтеріоризації, рефлексії, опосередкування. Завдання програми вирішувалися на інтраперсональному рівні – розширення навичок емоційної саморегуляції через поетапне формування рефлексивної здатності; трансформація деструктивних особистісних установок і переконань; розвиток прогностичної компетентності та продуктивної копінг-поведінки як елементів єдиної системи стабілізації особистості; на інтерперсональному рівні – тренінг дефіцитарних соціальних навичок, розвиток здатності до близьких довірчих відносин, розширення інтерперсональних зв'язків.

Ключові слова: *особистість, особистісні деструкції, суїцидонебезпечні стани, профілактика, корекція.*

Постановка проблеми. Встановлено, що проблема особистісних деструкцій недостатньо досліджена в науці, а серед вчених, які займаються її вивченням, немає термінологічної єдності. Так, О. Бухановський розуміє під деструкцією патологічний процес руйнування особистості в цілому або окремих її компонентів, що призводить до різних за виразністю й структурою дефектів. До основних видів особистісних деструкцій Б. Зейгарник відносить патологію мотиваційно-потребнісної сфери, рис характеру, порушення підконтрольності поведінки. М. Коркіна, Н. Лакосина, А. Лічко для характеристики особистісних деструкцій використовують поняття порушення самосвідомості й розладів особистості (психопатії). Особистісні деструкції – це порушення особистісних утворень, які проявляються в поведінковій дезадаптованості, деформаціях цілепокладання та ціледосягнення, порушенні самооцінки, загальному спаді психічної активності (Журба, 2014). В цьому зв'язку вчений виокремлює кризові стани особистості, особистісні порушення, прикордонні психічні стани.

Суїцидонебезпечні стани особистості розглядаються як індивідуально-психологічна вразливість особистості залежно від її моральної структури, ієрархії цінностей, й тих значень, які вона надає різним життєвим подіям. Такі деструкції характеризуються як зміни особистісних конструктів – ієрархії мотиваційної системи, виникнення квазі- й патологічних потреб, соціальної відчуженості, збіднення змісту діяльності, обмеженості прогностичних можливостей.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Визначено, що цілісна, не деформована деструктивними процесами, особистість володіє такими поведінковими особливостями: адекватність (відповідність) поведінкових реакцій зовнішнім впливам; детермінованість поведінки, її концептуальна впорядкованість відповідно до оптимальної схеми життєдіяльності; узгодженість цілей, мотивів і способів діяльності; відповідність рівня домагань реальним можливостям особистості; оптимальна системи міжособистісної взаємодії, здатність до самокорекції поведінки відповідно до соціальних норм (Журба, 2015).

Виклад основного матеріалу дослідження. На першому етапі емпіричного дослідження було проаналізовано дані анкетування на визначення особливостей сприйняття досліджуваними наявної ситуації, що дозволило угрупувати проблеми адаптації досліджуваних в цих умовах на фізіологічні, соціальні, конативні, психологічні (насамперед, емоційно-вольові та ін.). Крім того, анкета включала низку блоків: цілепокладання; експектації; образ «Я» і самоствердження; установки; комунікативність (комунікативну, інтерактивну та перцептивну функції спілкування); соціальна перцепція (аттитюди) у конкретиці її прояву; соціальні стереотипи і шаблони, що надало можливість виокремити *негативний (кризовий)* тип особистісного ставлення досліджуваних до ситуації, який відрізняли неготовність до її прийняття, розгляд наявних умов як кризових зі спотворенням життєвих планів і перспектив, та *адаптивний (конструктивний)* тип із адекватною оцінкою ситуації, що склалася, її прийняттям, формуванням адаптивної моделі поведінки.

Суб'єктивне бачення досліджуваних за даними анкетування та психобіографічної бесіди було співставлене з параметрами, отриманими за психодіагностичними методами. Зокрема, визначення соціально-психологічної адаптованості респондентів й самооцінки психічного стану проводилося із використанням методик діагностики соціально-психологічної адаптованості за К. Роджерсом, Р. Даймондом та самооцінки психічних станів за Г. Айзенком. Зв'язок між шкалами цих методик встановлювався за допомогою факторного аналізу, який здійснювався на основі кореляцій, отриманих методом моментів Пірсона.

Виявлено фактори, зміст яких виражено шкалами цих методик, що відповідають виокремленим негативному (кризовому) та адаптивному (конструктивному) типам ставлення до ситуації. За результатами факторного аналізу параметрів встановлено такі факторні навантаження за шкалами: «Адаптивність» – 0,532, «Прийняття інших» – 0,436, «Прийняття себе» – 0,675; «Домінування» – 0,630, «Внутрішній контроль» – 0,699, «Ескапізм» – 0,524, «Зовнішній контроль» – 0,398; «Ригідність» – 0,645 «Тривожність» – 0,686, «Фрустрація» – 0,612, «Агресивність» – 0,523 (відповідно за факторами «адаптивність – дезадаптивність»; «реалізм – утопізм»; «емоційний комфорт – емоційний дискомфорт»).

Дані факторного аналізу дозволили здійснити розподіл досліджуваних на дві групи: «неадаптивних» (44,2% респондентів) із негативним (кризовим) типом ставлення до ситуації, які склали експериментальну групу (ЕГк) – 24,5% чоловіків й 23,5% жінок, та «адаптивних» (57,8% осіб) із адаптивним (конструктивним) типом ставлення, що увійшли до контрольної групи (КГк) – 31,4% чоловіків й 22,4% жінок, а математична обробка результатів дослідження за допомогою параметричного коефіцієнту t-критерію Стьюдента надала можливість визначити суттєві відмінності у виділених групах за всіма шкалами, що дозволяє вважати їх належними до різних вибірок.

Враховуючи нерівномірність вибірки за статтю та віком, ми проконтролювали можливі ефекти цих змінних за допомогою дисперсійного аналізу. Змінна «вік» не виявила значущих впливів, а гендерні розбіжності виявилися значущими для показників активності та зовнішнього контролю.

Методика наступного етапу емпіричного дослідження була побудована таким чином, що стало можливим вивчити ті параметри, які, за нашими припущеннями, впливають на інтраперсональні та інтерперсональні показники особистісних деструкцій досліджуваних. При підборі методик дослідження ми керувалися їх концептуальною обумовленістю, а також критеріями високої валідності та надійності.

За результатами вивчення динаміки продуктивності життя у самосвідомості досліджуваних на основі їх самооцінки (за методикою (ОП)) та глибинної діагностики суб'єктивної картини життєвого шляху і психобіографічних характеристик (за допомогою каузометрії) встановлено, що джерелами неоптимальної життєвої програми респондентів ЕГк є нездатність ефективно поєднувати процеси цілепокладання та цілездійснення, звужений діапазон сприйняття можливостей самореалізації, категоричність суджень про ймовірність зв'язків між подіями життя й нездатність відображати негативні зв'язки між такими подіями ($\phi=1,83$; $p\leq 0,03$).

Виявлено значимі розбіжності за ступенем погодженості аспектів «Я» в часовій перспективі («Я» у нинішньому, минулому, майбутньому) між середніми значеннями критеріїв ідентичності у досліджуваних ЕГк та КГк. Особистісні самовизначення у респондентів ЕГк менш погоджені ($\varphi=2,43$; $p\leq 0,01$). За своїми індивідуально-психологічними параметрами досліджувані ЕГк відрізнялися більш вираженою емоційністю ($\varphi=2,21$; $p\leq 0,01$), конформністю ($\varphi=1,60$; $p\leq 0,05$). Можливо таке поєднання особистісних характеристик обумовлюється недостатньо чітким визначенням кордонів власного «Я», невизначеними відчуттями самототожності. До числа особистісних особливостей досліджуваних ЕГк належать також підвищена ригідність й консерватизм ($\varphi=2,12$; $p\leq 0,01$).

Наступне порівняння показників антиципаційної спроможності та копінг-стратегії досліджуваних КГк показало, що вони відрізняються більшою взаємопов'язаністю в порівнянні з ЕГк. Копінг-поведінка у досліджуваних КГк орієнтована на прогнозування психотравмуючої ситуації, відрізняється більшою гнучкістю і адаптивністю. У структурі копінг-поведінки переважають активні копінг-стратегії, спрямовані на вирішення проблеми, оптимістичне ставлення до наявних труднощів ($\varphi=1,29$; $p\leq 0,05$). У досліджуваних ЕГк переважає дезадаптивний варіант копінг-поведінки, спрямований на зняття емоційної напруги й уникнення стресових ситуацій. Результати кореляційного аналізу показали, що антиципаційна неспроможність у досліджуваних ЕГк пов'язана з умовно-конструктивним копінгом, орієнтованим на емоції ($r=0,85$; $p\leq 0,01$). Крім того, недостатній рівень розвитку прогностичної компетентності в ЕГк пов'язаний з дефіцитарністю, ригідністю і зниженою соціально-психологічною адаптованістю досліджуваних ЕГк в цілому ($p\leq 0,05$).

Емпірично встановлено, що особистісні характеристики досліджуваних істотно впливають на процес соціальної взаємодії, набуття та застосування адаптивних умінь і навичок, визначають усвідомлений вибір стратегій поведінки. Виявлено, що більшість досліджуваних ЕГк схильні до пасивних стратегій: пасивне підпорядкування умов оточення, пасивне очікування зовнішніх змін ($\varphi=2,17$; $p\leq 0,01$). Характерним є те, що на рівні особистості адаптивний потенціал різних стратегій в КГк емпірично відображається у проявах адаптивності по зовнішньому та внутрішньому критерію: вираженість в поведінці найбільш продуктивних стратегій забезпечує почуття внутрішнього задоволення взаємодією і сприяє зовнішній успішності особистості. Такими стратегіями для досліджуваних КГк є: стратегії активної зміни себе і пасивної репрезентації себе.

Аналіз результатів вивчення соціальної підтримки у досліджуваних ЕГк свідчить про значущі відмінності за її параметрами в порівнянні з КГк. В ЕГк

знижений як рівень емоційної та інструментальної підтримки, так і ступінь соціальної інтеграції в суспільство, у порівнянні з КГк ($\varphi=2,71$; $p\leq 0,001$). Значно нижчим виявився загальний показник соціальної підтримки ($69,5\pm 4,4$ бала) та показник ($4,2\pm 2,0$ бала) задоволеності нею ($p<0,05$). Виявлені вірогідні відмінності за розміром соціальної мережі й кількістю осіб, які входять в ядро мережі ($p\leq 0,01$). Нижчою є частота їх контактів з родичами у порівнянні з КГк ($\varphi=1,59$; $p\leq 0,02$). Крім того, в ЕГк наявна тенденція до обмеження довірчих зв'язків із оточуючими. Цим досліджуваним складніше, ніж респондентам КГк надавати оточуючим емоційну та інструментальну підтримку, про що свідчить аналіз симетричності контактів ($p\leq 0,01$). Дані інтегративного опитувальника соціальної мережі корелюють з даними опитувальника соціальної підтримки ($r=0,68$; $p\leq 0,05$).

Отже, констатувальний етап емпіричного дослідження дозволив виокремити експериментальну групу досліджуваних, які потребували системних заходів корекційного впливу за визначеними інтраперсональними та інтерперсональними показниками їх особистісних деструкцій.

Висновки. Враховуючи показники самооцінки, оцінки продуктивності інтервалів життя, соціально-психологічної адаптованості, рівня суб'єктивного контролю, антиципаційної спроможності (прогностичної компетентності), копінг-поведінки та її стратегій, особливостей інтраперсональних відносин, а також параметрів соціальної підтримки, були визначені інтраперсональні та інтерперсональні показники особистісних деструкцій осіб з суїцидонебезпечними станами.

Інтраперсональні показники вказують на неадекватність та нестійкість самооцінки, фрустраційну напруженість, емоційну нестійкість, неузгодженість різних аспектів «Я» (цілісності, інтегрованості), несбалансованість локусу контролю, підвищену ригідність й конформність, звужений діапазон сприйняття можливостей самореалізації, неоптимальну життєву програму, відсутність гнучкості, недостатній рівень розвитку прогностичної компетентності у поєднанні з умовно-конструктивним копінгом, орієнтованим на емоції, схильність до пасивних стратегій поведінки (пасивне підпорядкування умов оточення, пасивне очікування зовнішніх змін). Інтерперсональні показники визначаються недостатністю психологічної (емоційної, когнітивної) підтримки, обмеженою соціальною мережею підтримки, низьким рівнем соціальної інтеграції. Соціально-психологічна програма подолання особистісних деструкцій була побудована на принципах системності; єдності діагностики й корекції; динамічності, комплексності; діяльнісного принципу корекції, та складалася з консультативно-діагностичного, корекційно-тренінгового, аналітико-синтетичного блоків, із

застосуванням гуманістичного, екзистенціального і когнітивно-біхевіорального підходів й механізмів інтеріоризації, рефлексії, опосередкування. Завдання програми вирішувалися на інтраперсональному рівні – розширення навичок емоційної саморегуляції через поетапне формування рефлексивної здатності; трансформація деструктивних особистісних установок і переконань; розвиток прогностичної компетентності та продуктивної копінг-поведінки як елементів єдиної системи стабілізації особистості; на інтерперсональному рівні – тренінг дефіцитарних соціальних навичок, розвиток здатності до близьких довірчих відносин, розширення інтерперсональних зв'язків.

Література

1. Журба А. М. Аналіз понятійного конструкту «особистісні деструкції» в науковій літературі. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. К.: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2015. Вип. 42. С. 16 – 21.
2. Журба А. М. Людина у соціально-психологічному вимірі: проблема тимчасової непрацездатності. Матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф. «Інституціональні перетворення в суспільстві: світовий досвід і українська реальність», 18-19 верес. 2014 р., м. Мелітополь. Мелітополь: МІДМУ «КПУ», 2014. С. 92 – 94.

References

1. Zhurba A. M. (2015) Analiz poniatiinoho konstruktuv «osobystynsi destrukttsii» v naukovi literaturi. [Analysis of the conceptual construct "personal destructions" in the scientific literature.]. *Aktualni problemy psykhologii : zb. nauk. prats Instytutu psykhologii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy – Actual problems of psychology: Coll. Sciences. Proceedings of the GS Psychology Institute Kostyuk NAPN of Ukraine*. K.: GS Kostyuk Institute of Psychology, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. K.: Instytut psykhologii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Vyp. 42. S. 16 – 21. [in Ukrainian].
2. Zhurba A. M., Zavatska N.E. (2014) Liudyna u sotsialno-psykhologichnomu vymiri: problema tymchasovoi nepratsezdatnosti. [Man in the socio-psychological dimension: the problem of temporary disability]. *Materialy IKh mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Instytutsionalni peretvorennia v suspilstvi: svitovyi dosvid i ukrainska realnist» - Materials IX International. Research Practice Conf. «Institutional Transformations in Society: World Experience and Ukrainian Reality»*, 18-19 veres. 2014 r., m. Melitopol. Melitopol: MIDMU «KPU». S. 92 – 94. [in Ukrainian].

Kovanda O.V.

PERSONAL DESTRUCTION OF PERSONS WITH SUSCIBIOUS CONDITIONS

In the article, considering the indicators of self-esteem, assessment of productivity of intervals of life, social and psychological adaptability, level of subjective control, antitypatsionny ability (prognostic competence), coping behavior and its strategies, features of intrapersonal relations, as well as parameters of social support, were determined intrapersonal and interpersonal indices of personal destruction. Intra-personal indicators indicate inadequacy and instability of self-esteem, frustration tension, emotional instability, inconsistency of various aspects of I (integrity, integrability), imbalance of locus of control, increased rigidity and conformality, narrow range of sensibility, level of prognostic competence development combined with conditionally constructive emotion-oriented coping, aptitude for passive aiguilhe behavior (passive submission environment conditions, passive standby external changes). Interpersonal indicators are determined by a lack of psychological (emotional, cognitive) support, limited social support network, low level of social integration. The socio-psychological program of overcoming personal destructions was built on the principles of systematicity; unity of diagnostics and correction; dynamism, complexity; activity principle of correction, and consisted of consultative-diagnostic, correction-training, analytical-synthetic blocks, with the use of humanistic, existential and cognitive-behavioral approaches and mechanisms of internalization, reflection, mediation. The objectives of the program were solved at the intrapersonal level - expanding the skills of emotional self-regulation through the gradual formation of reflexive capacity; transformation of destructive personal attitudes and beliefs; development of predictive competence and productive coping behavior as elements of a unified system of personality stabilization; at the interpersonal level - training of scarce social skills, developing the ability to have close trust relationships, expanding interpersonal relationships.

Key words: *personality, personal destruction, suicidal conditions, prevention, correction.*

Кованда Оксана Володимирівна – здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля;

Kovanda Oksana – candidate of the Department of Practical Psychology and Social Work, Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University.